

MEETJESLANDSE NATUURSTUDIEDAG >> ZATERDAG 6 NOVEMBER 2021, KAPRIJKE

>> SAMENVATTINGEN LEZINGEN <<

Solitaire bijen in Meetjesland: stand van zaken en enkele nieuwe of opmerkelijke soorten

Henk Wallays

De presentatie geeft een beknopt overzicht op 15 jaar bijen inventarisaties in het Meetjesland (2006-2020). Op basis van ongeveer 43.000 observaties, verzameld door meerdere liefhebbers, wordt een beeld getoond van hoe het met onze solitaire bijenfauna gaat. Omdat we niet de tijd hebben om de bijna 160 soorten ook individueel te behandelen, staan we even stil bij een aantal mooie, nieuwe, soms erg zeldzame of bijzondere soorten... Het geheel wordt rijkelijk gedocumenteerd met kleurrijke macrofotografie, aangevuld met interessante ecologische informatie.

Na deze voordracht weet je onder meer wat de impact van plaggen kan zijn, waarom een bij afhankelijk is van een bloem die ze nooit bezoekt, hoe bijen panfluiten maken of waarom slakken voor bijen belangrijk zijn.

50 jaar vlinders kijken in Ursel en het Drongengoed, winnaars en verliezers

Omer Van de Kerckhove

De afgelopen 50 jaar waren er grote veranderingen onder de dagvlinders in Ursel en het Drongengoed, zowel onder de soorten in velden en tuinen als in bossen.

De positieve veranderingen, dit zijn de nieuwe standvlinders en de soorten die (sterk) zijn toegenomen, hebben te maken met het warmer worden van het klimaat. De negatieve veranderingen zijn vooral een gevolg van de afname van kwaliteit en kwantiteit van hun leefgebieden.

In de velden en tuinen in Ursel komen 3 standvlinders, die in de jaren '70 nog algemeen waren, niet meer voor. Maar liefst 6 soorten werden een nieuwe standvlinder (een standvlinder is een soort die zich minstens 10 jaar na elkaar weet voort te planten in een gebied).

Het Drongengoed telde tijdens de periode 1972-2021 26 standvlinders, maar slechts 16 soorten wisten zich daar gedurende al die jaren voort te planten. Dit bosgebied verloor 5 standvlinders en kon er 5 nieuwe verwelkomen.

Onder de nog aanwezige soorten in het Drongengoed kent het merendeel sedert de jaren '90 een achteruitgang. Een groot deel van die soorten blijft echter stabiel wanneer we het laatste decennium vergelijken met de periode 1979-1988. Vooral bosvlinders blijven stabiel en achteruitgang is er voornamelijk onder de (schrale) graslandvlinders. De meeste graslandvlinders, behalve het oranje en bruin zandoogje, gaan al van in de jaren '70 achteruit.

Het warmer worden van het klimaat zorgt ook voor meer zwervers, die zich soms weten voort te planten, en toename van sommige trekvlinders.

40 jaar broedvogelonderzoek in Ursel en omgeving: 1981-2021

Jan Pauwels

De presentatie is een samenvatting van verschillende onderzoeken binnen het studiegebied. De verzamelde gegevens laten bij sommige vogels duidelijke negatieve of positieve trends zien. Het

studiegebied is Ursel en omgeving, met als belangrijkste vogelgebieden het Drongengoedbos en een deel van de kanaalbermen in Aalter.

In 40 jaar tijd werden broedgevallen van 102 soorten vastgesteld. Enkele waren geen jaarlijkse broedvogel of waren dit maar éénmaal, zoals rode wouw of wulp.

Van de regelmatige broedvogels zijn 9 soorten verdwenen maar er zijn ook 9 nieuwe soorten bijgekomen. Van de verdwenen soorten zijn vooral de geelgors, veldleeuwerik, graspieper, zomertortel en wielewaal opvallend. Nieuwe soorten sedert enkele jaren zijn de middelste bonte specht, cetti's zanger en slechtvalk.

Het zijn vooral de vogels die aan landbouwgebied gebonden zijn die het moeilijk krijgen of al verdwenen zijn. Ook voor enkele andere soorten ziet de toekomst er niet goed uit. Als er geen verandering in hun leefgebied komt dreigen een paar van de huidige broedvogels te verdwijnen. Gelukkig zijn er ook positieve trends in de studie. Holenbroeders zoals boomklever, bonte vliegenvanger en de spechtsoorten profiteren van het ouder wordend bos en de vele dode bomen.

We mogen in de toekomst nog andere nieuwkomers verwachten zoals de oehoe of de raaf. Met een gepast beheer in het Maldegemveld en het Militair Domein mogen we ook hopen op de terugkomst van de geelgors en misschien wel de grauwe klauwier.

Biodiversiteit door de lens: natuurfotografie in tijden van quarantaine

Peter De Craene

Een natuurfotograaf die in quarantaine wordt gezet kan ofwel bij de pakken blijven neerzitten, ofwel zijn eigen tuin intensief beginnen te bestuderen. Bij mij werd het de laatste optie: ik besloot mijn jacht naar de duizend soorten, die een aantal jaar geleden geleidelijk aan is begonnen, te heractiveren.

In 2020 was ik gedurende maanden elke dag minstens een paar uur actief bezig met het zoeken naar en het bestuderen van verschillende levensvormen. Elke soort probeerde ik te fotograferen, en zoveel mogelijk werd ingevoerd op waarnemingen.be. Intussen staat de teller op meer dan 700 soorten... and counting. Eén en ander resulteerde in een fotografische weergave van hetgeen in onze tuin te zien is: biodiversiteit in eigen tuin.

De spontane flora van het Drongengoed vandaag en 40 jaar geleden: een balans

Ivan Hoste

In 1982-83 inventariseerde Frank Saey voor zijn eindwerk bosbouw de flora van zes IFBL kilometerhokken in het Drongengoed. Een hernieuwde inventarisatie van dezelfde hokken in 2019-20 resulteerde in 521 'soorten' (inclusief enkele ondersoorten, variëteiten en hybriden), een stijging met 89% in vergelijking met een kleine 40 jaar eerder. Dit komt vooral door een sterk verschillende interpretatie van het begrip 'flora'. Frank beperkte zich tot de wilde flora (inheemse en sinds lang ingeburgerde soorten) en had vooral aandacht voor de soorten van bos en heide. In 2019-20 opteerden wij ervoor om alle spontaan 'in het wild' groeiende soorten te noteren en probeerden we om alle vegetatietypes en alle uithoekjes van de zes kilometerhokken te bekijken. In 2021 bracht de inventarisatie van 5 extra hokken de teller voor het hele gebied op 623 soorten. Veel van die soorten behoren niet tot de sinds lang aanwezige wilde flora, maar dit verhindert niet dat ook de nieuwkomers een specifieke positie in de vegetatie kunnen innemen, bijvoorbeeld als concurrenten voor de oorspronkelijke flora of als voedselbron voor insecten of vogels.

Biodiversiteit is recent uitgegroeid tot een zeer populair begrip. De kwaliteit van een gebied afleiden uit de lengte van een soortenlijst is echter niet zonder gevaar. Bovendien laat een inventarisatie op

basis van aan- of afwezigheid in grote eenheden van 1 km² niet toe om de evolutie van de vegetatie precies te beschrijven. Aan de hand van enkele voorbeelden kunnen we echter wel enkele trends schetsen.

Minder dan 10 soorten uit de lijst van 1982-83 werden in 2019-21 in niet één van de 11 kilometerhokken gevonden. In contrast daarmee breiden diverse exoten zich momenteel sterk uit. Het verhaal van een aantal bijzondere en onder druk staande soorten is als een gevolg van actief beheer een stukje complexer. Hoopgevend is de continuïteit van grote populaties van diverse zeggensoorten. 'Nieuwe' soorten, met name enkele varens, zijn opgedoken in jong, op voormalig landbouwland aangeplante bos. Ingrijpende veranderingen in de landbouw (nieuwe teelten, stikstofdepositie) hebben geleid tot de introductie van een rist onkruidgrassen in maïsakkers en de uitbreiding van Rankende helmbloem (*Ceratocarpus claviculata*) in de zure bossen van het Drongengoed.

Boeiend – én een beetje frustrerend – is dat er altijd onopgeloste probleempjes overblijven. In het Drongengoed houden die onder meer verband met de precieze identiteit en status van in het wild groeiende bomen en struiken.

Omdat vandaag verandering meer dan ooit landschap en natuur kenmerkt, houdt de toekomst voor de florist ongetwijfeld verrassingen in petto. Vast staat dat het Drongengoed zoals de jonge student bosbouw Frank Saey het in 1982-83 kende, niet meer terugkomt. In de drie jaren 2019-2021 hebben we veel geleerd over de flora van het gebied, maar de inventaris is niet af. Er blijft ruimte voor aanvullingen, discussie en correcties.

Monumentale bomen in het Meetjesland

Filip Van den Bossche

De spreker deelt de schoonheid van monumentale bomen in het Meetjesland. Onze regio heeft immers nog een aantal zeer waardevolle monumentale bomen, die hier in de kijker worden gezet. Ook de historische, landschappelijke en ecologische waarde van deze bomen wordt benadrukt.

In de reeks komen ook enkele veteraanbomen aan bod. Dit zijn oude rakkers die in de laagste versnelling nog enkele eeuwen verder bollen tot ze een stille dood sterven. Zelfs dan nog bruisen ze van het leven. Want dood hout brengt leven in de brouwerij. Zo zorgen ze voor een grote biodiversiteit in elk deeltje van hun dode boomlichaam.

Inventaris Het Leen 2023: stand van zaken

Chris Bruggeman

In 2023 bestaat Het Leen 50 jaar als Provinciaal Domein, een mooie gelegenheid om de biodiversiteit van het gebied in beeld te brengen, samen met een stukje geschiedenis. In de loop van het voorjaar 2023 wordt een boek uitgebracht, gekoppeld aan een tentoonstelling in het Bosinfectrum.

In het verleden werd reeds driemaal een inventaris gepubliceerd over het gebied: in 1981 en 1988 gecoördineerd door Gilbert Van Bastelaere, met een actualisatie in 2010 door Chris Bruggeman in samenwerking met NPM, toen we iets meer dan 3.000 soorten telden. Intussen staan meer dan 4.000 soorten op de teller en intussen lopen de inventarisaties nog verder...

Van alle organismen zijn de fungi het best vertegenwoordigd, met ruim 900 soorten, gevolgd door de kevers en de nachtvlinders met elk iets meer dan 600 soorten. Bij een aantal soortgroepen is het aantal soorten tijdens de recente inventarisatieperiode zelfs verdubbeld. Anderzijds zien we naast de toename van een aantal soorten ook een sterke terugval bij enkele dagvlindersoorten. Het aantal wantsen en cicaden is dan weer bijna verdriedubbeld ten opzichte van de inventaris van 2010. Er is

dan ook veel intenser geïnventariseerd op deze soortgroep, maar er is ook een toename van zuidere soorten.

Ook het aantal soorten zweefvliegen is toegenomen en opzichte van de vorige inventaris. De soorten die gezien worden zijn hoofdzakelijk soorten die gebonden zijn aan bos, waar de soorten waarvan de larven gebonden zijn aan sapstromen en die eerder zeldzaam tot zeer zeldzaam zijn belangrijk zijn voor Het Leen.

Natuurstudie, de sleutel tot succesvol natuurherstel Enkele case studies uit het Meetjeslands Kreekengebied

Bart Vandevoorde

Bij natuurstudie denken we automatisch aan inventariseren, tellen of in kaart brengen van biodiversiteit. Maar natuurstudie is nog meer. Ook bij succesvol natuurherstel is een cruciale rol weggelegd voor natuurstudie.

Alles start reeds met het vastleggen van de doelen voor een natuurgebied. Welke vegetatietypes of soorten stellen we als doel? Idealiter zijn deze doelen in overeenstemming met de abiotiek en historiek van het gebied. Middels een aantal eenvoudige studies kan een beeld verkregen worden van de abiotiek. Peilbuizen kunnen bijvoorbeeld geplaatst worden om de grondwaterfluctuaties op te meten en zo een beeld te krijgen van het grondwaterregime. Het bodemtype kan bepaald worden en de voedselrijkdom kan gemeten of afgeleid worden uit indicatieve plantensoorten. De historiek kan dan weer nagegaan worden aan de hand van oude kaarten of andere bronnen.

In sommige gevallen zijn grootschaligere of ingrijpendere maatregelen nodig om de natuur te herstellen en de beoogde doelen te realiseren. Veelal gaat het over eenmalige inrichtingswerken, zoals het uitgraven van gedempte kreken in het Meetjeslands Kreekengebied. Een grondige, voorbereidende studie gaat aan deze werken vooraf. Op voorhand moet bijvoorbeeld bepaald worden hoe diep er wordt uitgegraven. Wordt enkel het gestorte materiaal verwijderd of wordt ook de kreekvulling uitgegraven?

Het antwoord op deze vraag is beantwoord door de opvolging of monitoring van de verschillende kreekherstelprojecten, of met andere woorden door natuurstudie. Aan de hand van eenvoudige methodieken werden de herstelprojecten opgevolgd, waaruit we leerden hoe een kreek succesvol te herstellen.